

Duygusal Emek¹

Hasan Hüseyin Aksoy

Marksist literatürden yararlanılarak dile getirilen ve ortaya çıkarılmasına özellikle Marx'ın "gerçek içerilme" (real subsumption) ve kısmi içerilme (formal subsumption) (Akalin, 2007) kavramlarının başlama noktası olduğu bir kavram olan duygusal emek, çalışanların çalışma sırasında duygularını kontrol etmek ya da düzenlemek için gösterdikleri çabayı anlatmak için kullanılmaktadır.

Duygusal emek (emotional labor) kavramının erken dönem ilk tartışma ve tanımlaması Arlie Hochschild'in (1983) "Yönetilen Kalpler: İnsan Duygularının Ticarileşmesi" (The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling) adlı çalışmasında yer almıştır. Hochschild, havayolu şirketlerindeki kabin ekipleri çalışanlarından müşterilere kendilerini güvende hissettirmek için uçağa gelişlerinde ve diğer karşılaşma zamanlarında sürekli olarak gülümsemelerinin beklenmesini ve bu amaçla özel eğitimlere alınmalarının çalışanlar üzerindeki etkilerini incelemeye alır. Bu çalışmada duygu (emotion) emeğin bir parçası ve bir üretim girdisi olarak ele alınmaktadır. Hochschild (1983) çalışanların "duygusal emek" olarak tanımlanabilecek, işyerlerindeki duygusal eylemlerine ışık tutan bir öncü olarak anılmaktadır.

"Duygu"yu tanımlamada çeşitli güçlükler bulunduğu gibi, tanımlamada biyolojik, psikolojik ve sosyal davranışçı, sosyolojik, antropolojik, artistik ve estetik, kültürel, ekonomik ve siyasal yaklaşımlar bu tanımlar arasındaki farklılığın kaynağı olmuştur. Öte yandan, Sara Ahmed'e (2004/2015) göre duygular psikolojik modelin aksine kültürel politikanın parçasıdır. Ahmed, duyguların sosyalliğinin içsel ve dışsal kaynağı arasındaki farka dikkat çeker ve duyguların içselliklerinin bir insanda var olan duygunun başkaları ya da nesnelere doğru hareket etmesini, içten dışa doğru hareketi "içten dışa" duygu modeli olarak adlandırır. (2015, 18). Öte yandan bu modeli eleştirir ve

¹ Bu yazı Eleştirel Pedagoji Dergisinde 50. sayısında yayımlanmıştır.

duyguları psikolojik durumlar yerine toplumsal ve kültürel pratikler olarak algılayan sosyolog ve antropologlara katılır. Ayrıca, özellikle queer ve feminist araştırmacıların duyguların politika için “önemli” olduklarını kendisine gösterdiğini de belirtmektedir.

Duygusal emek kavramı eğitim alanında yapılan çalışmalarda da gündeme gelmeye başlamaktadır. (Aksoy, 2011). Ancak gerçekleştirilen çalışmaların tamamının belirli bir tarihsel bağlam ve bütünlük içerdiğini düşünmek mümkün değildir. Duygusal emek eğitim çalışanlarının da işlerinde harcadıkları emeğin bir parçası olabilmektedir. Özellikle özel öğretim kurumlarında, öğretmenlerin velilere göstermeleri gereken davranışların belirli kalıplar çerçevesinde dile getirilmesi ve öğretmenlerden kendi içlerinden gelmeyen bu davranışları, jestleri, mimikleri göstermelerinin beklenmesi, gülümsemekten tutun belirli söz kalıplarını kullanmaya kadar uzanan bir davranış örüntüsü talebi, sadece bedensel ya da bilişsel değil duygusal emeği de gerektirmektedir. Burada ortaya çıkan durum, duygusal emek talebinin öğretmenin kendi duygularına yabancılaşmasına yol açtığıdır. Mesleklerini yerine getirirken duygularını olumlu ya da olumsuz bir yönde değiştirerek düzenlemek zorunda kalan öğretmenin duygusal yabancılaşma yaşadığı söylenebilir. Bu noktada, Marksist yabancılaşma kavramının, eğitim çalışanlarında ya da diğer hizmet kesimi çalışanlarında duygusal emek kavramının ortaya çıkardığı güçlükleri anlamak bakımından yol gösterici olacağı söylenebilir.

Bu konuda diğer kolaylaştırıcı tarihsel kavram da, başta dile getirildiği gibi, “biçimsel ve gerçek içerilme” dir.

Kaynakça

Ahmed, Sara (2004/2015). Duyguların Kültürel Politikası [The Cultural Politics of Emotion]. Çev. S. Komut. İstanbul, Sel yayıncılık. (İlk basımı 2004)

Akalın, Ayşe (Mayıs, 2007): Duygulanım ve Duygulanımsal Emek Üzerine Notlar. Birikim Sosyalist Kültür Dergisi: 114-121.

Aksoy, H. H. (2012) A Review of Emotion Related Research on Organization Educational Issues in Turkey. Paragrana. Internationale Zeithschrift für Historische Anthropologie. Emotionen in Einer Transkulturellen Welt. Volume 20, Issue 2. pp. 266-278.

Hochschild, Arlie Russell (2003): The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling. Berkeley, Los Angeles: University of California Press (ilk basımı 1983).